

Herrnhutiske Præster i Aalborg Stift

i Slutningen af Christian VI's Tid.

Ved **Holger Fr. Børdam.**

Tider, hvori stærke aandelige Brydninger finde Sted, ere neppe de behageligste at leve i; men for den historiske Betragtning frembyde de megen Interesse og ere fortrinsvis lærerige. Tanken vender atter og atter tilbage til saadanne bevægede Tidsafsnit, og man søger Lighedspunkter mellem det længst forbigangne og det, som foregaar for vore Øjne. — Paa det kirkelige og religiøse Omraade var der i Christian VI's Tid her i Landet to Bevægelsespartier, Pietisterne og Herrnhuterne. En Tid lang vare de neppe til at skjelne fra hinanden. Deres Maal og Midler syntes paa det nærmeste at være de samme. Men da Herrnhuternes aandelige Fader, Grev Zinzendorf, var falden i Unaade hos Christian VI, hos hvem han før havde haft en høj Stjerne, og da Mænd af den pietistiske Retning efter en stor Maalestok vare komne til Roret i Staten og Kirken, indtraadte der en bestemt Sondring¹⁾. Den separatistiske Tendens, som

¹⁾ Man har et Vers af Zinzendorf, der viser, med hvilke Øjne han betragtede Pietisterne:

Ein einzig Volk auf Erden
Will mir anstößig werden
Und ist mir ärgerlich:
Die miserablen Christen,
Die kein Mensch Pietisten
Betitelt, als sie selber sich.

Herrnhuterne lagde for Dagen, fandt nu ikke længere Bifald hos de styrende, og man var betænkt paa at sætte Grændser for deres Udbredelse. — De efterfølgende Aktstykker ville indeholde Oplysninger om dette Forhold, idet vi her ville se Biskop Broder Brorson i Aalborg, der utvivlsomt var en af Pietismens bedste Mænd, paa en bestemt Maade træde op imod den herrnhutiske Bevægelse, der havde vundet Indgang, særlig blandt Præsterne i visse Egne af hans Stift.

I.

Om Præsterne Langgaard og Krogstrup i Klim.

Af den i dette Tidsskrift tidligere meddelte Beretning fra Aaret 1743 om Menighedslivet i Herrnhut af Kaptejn Philip Christoffer v. Holstein¹⁾, ses, at denne Mand, der hidtil havde boet i Gjøttrup Sogn i V. Han Herred, men nu havde forladt sit Hjem for at indtræde i Brødremenigheden, i sit Brev til Provst Daniel Friedenreich i Kjettrup og Gjøttrup²⁾, nævner en hel Kreds af Familier i Vendsyssel (Præster og andre dannede Folk), til hvilke han tilsyneladende stod i et fortroligt Forhold. Blandt disse findes flere, som vides at have staaet Herrnhutismen nær, deriblandt Præsterne i Klim, Thorup og Vust, Sognepræst, Mag. Andreas Langgaard og den residerende Kapellan sammesteds, Hr. Otto Krogstrup³⁾. Om disse to Mænd, der begge endte med at nedlægge deres Embeder og at

¹⁾ Kirkehist. Saml. 3. R. VI, 78 ff. (jvfr. ib. 810 f.).

²⁾ Friedenreich havde allerede som Student hørt til den pietistisk-herrnhutiske Kreds i Hovedstaden, se Kirkehist. Saml. 3. R. I, 380.

³⁾ Ved kgl. Rescript af 2. Marts 1742 var det bestemt, at ved Vacance i Klim, Thorup og Vust skulde i dette Kald oprettes et residerende Kapellani med en fast Løn af 150 Rdl. af Sognepræsten, Højtidsoffer af Menigheden samt Brug af Mensalgaarden. Krogstrup var imidlertid allerede 1741 tiltraadt som Kapellan i Klim, formodentlig efter Sognepræstens, Mag. Langgaards, eget Initiativ (se Wiberg II, 223).

begive sig til Herrnhut, indeholde de følgende Aktstykker Oplysning¹⁾).

1.

*Af et Brev fra Biskop Broder Brorson i Aalborg, dat.
19 Septemb. 1743²⁾.*

Saa vidt jeg kjender til Herrnhuterne, er det ikke saa meget usandt, at de gjøre Bander og Corporalskaber etc.³⁾. En Jordemoder, som var 8 Dage i Klim, førend Mag. Langgaards Hustru gjorde Barsel, sagde til Langgaard og Krogstrup: I gode Mænd, nu har jeg været saalænge her i Huset, og har endnu aldrig set en af eder studere et Ord. De svarede: at studere er kun Verdens Maneer; deres Bøger solgte de derfor paa Auctionen i Hundstrup. Jeg har stillet mig længe for, at der vil komme et Forbud imod dem, veed ej heller, om der sker dem nogen Uret. Thi naar de først udraaber alle de Mænd, som har fortjent vel af vor Kirke, som Arendt, Sriver, Spener, Francke og alle andre, døde og levende, for blinde, vil ej lade passere andet af Symbolo Apostolico end den 2den Artikel, og intet af Pauli Breve andet end det, som handler de justificatione, og derhos ej vil anse nogen for Guds Børn, uden de blive deres Slaver, saa synes mig, at enten vil deres Væsen hindres⁴⁾, eller vi snart faa et Seculum obscurum under et Aag, som vil blive saa tungt som Pavens. Krogstrups Absolutionsform skal være denne: Dersom I nu er saaledes, som jeg har sagt eder, saa forlader Frelseren

¹⁾ Aktstykkerne ere hentede dels fra N. Albeks Samlinger i Kallske Saml. 102 og 103 i Folio, dels fra Jydske Tegnelser i Rigsarkivet.

²⁾ Der siges ikke, hvem Brevet er skrevet til, men det er vist til Biskoppens Broder, Nic. Brorson i Khvn.

³⁾ Denne Betegnelse af deres snævre Forbindelser flinder tildels Forklaring i de følgende Stykker.

⁴⁾ Dette skete ogsaa snart efter ved de kgl. Reskripter af 20. Novbr. 1744 og 29. Jan. 1745, hvorved der blev lagt Herrnhutismens Udbredelse betydelige Vanskeligheder i Vejen (Helveg, Den danske Kirkes Hist. eft. Ref. 2. Udg. II, 102).

eder eders Synder, hvortil jeg er uværdig. — Menigheden vil nu ej gaa til Skrifte ved ham, begjærer af Mag. Langgaard, at han skal skrifte dem. Han vil ej, thi saa (ut dicitur) faar han ingen Tjeneste af dem¹⁾.

Igaar kom Ordre, at Stiftamtmanden og jeg, tilligemed Major Mollerup og Kancelliraad Ermandinger skal sætte Stiftet i Formueskat.

2.

Brev fra Otto Krogstrup til Henrik Bloch, Præst i Aggersborg, 9. Okt. 1744.

Lille Broder Henrik Bloch.

Som jeg veed, at der er noget sandt nedlagt i dit Hjerte, saa du ikke kan lade dig nøje med Snak, og at det er din inderlige Forlængsel, at du kan faa Menighedens²⁾ Lemmer i dit Hus, hvorom vi mange Gange har talt med hinanden; og hvor højt vi behøver det, min Broder, det føler du selv daglig, om Lammet vilde [forunde] os den Barmhjertighed. Og som det er umuligt, at vi saaledes kan gaa hen, om vi skal eje det ganske, uden vi maa have daglig Forflegning, saa har jeg talt med Broder Handrup³⁾ for os begge og forestillet ham vor Omstændighed, og hvorledes han paa nogen Maade kunde se os hjulpne herudi, da vi umulig kunde gaa saaledes. Saa var hans Ord til mig saaledes, at var det mig og dig om den Sag at gjøre, at vi fandt paa vore Hjerter, at vi behøvede Lemmer fra Menigheden, vi da enfoldig begge som Børn fulgte vores Overbevisning og skreve Menigheden til derom, og forelagde dem vor Nød og Omstændighed med Begjæring, at de vilde tænke paa os og sende os en Broder og en Søster, der kunde være i dit Hus, da vi kunde være forsikret paa,

¹⁾ Jeg forstaar ikke ret Meningen af den sidste Bemærkning.

²⁾ Det følgende viser, at derved menes Menigheden i Herrnhut.

³⁾ En Skomager som var gaaet over til Brødremenigheden. (Se nedenfor, S. 110, og Kirkehist. Saml. 3. R. VI, 98.)

at naar Lammet havde nedladt dem begge i vore Hjerter, og vi anholdt derom som Børn hos Menigheden, de ogsaa saae os hjulpne paa nogen Maade. Saa blev det mig strax [klart] i mit Hjerte, at jeg skulde skrive dig til, eftersom jeg tror, at du er eet med mig i den Sag og føler det selv, hvor højt vi har det nødigt tillige med andre Sjæle der omkring, at du vilde skrive et Brev til Menigheden, hvorudi du kunde fremlægge din ganske Hjertens Begjæring og Omstændighed enfoldig, da jeg skal være ens med dig i den Sag og skrive det samme. Lammet være din Sjæl nær, som jeg tror ham til! Du kunde da sende Brevet med Bagger, som rejser herud sidst i den anden Uge, da vi kunde faa det strax bort herfra. Det holder du med dig selv. — Lammet, som ejer os, ønskes over os i Naade. Broder Handrup hilser og kysser dig hjertelig. I hilses begge fra os alle. Jeg forbliver din arme Broder

Otte Krogstrup.

Jeg tvivler ej paa, at jo din Hustru bliver eet med dig derudi, derfor kan du tale enfoldig derom med hende i Herren.

Haslund¹⁾, hvor jeg og Broder Langgaards Kjæreste er, den 9 Octob. 1744.

3.

Biskop B. Brorson til Hr. Otto Krogstrup, 17 Novbr. 1744.

Dette²⁾ er en rigtig Copi efter en Copi, som er for et Par Dage indskikket til mig, ej videndes, hvorfra den er kommen. Men efter dens Indhold, skulde jeg herved requirere Svar af Hr. Otto Krogstrup paa:

1. Om han har skrevet og skikket bemeldte Copies Original til Hr. Henrik Bloch i Aggersborg fra Haslund d. 9 Oct. sidstafvigte?

¹⁾ I Haslund og Ølst ved Randers var Otto Krogstrups Brøder, Herløv Frederik Krogstrup, Præst 1733—46. »Pietisterne [vel rettere Herrnhuterne] havde en af deres fornemste Samlepletter hos ham» (Wiberg I, 550).

²⁾ Nemlig det foregaaende Brev fra Krogstrup til H. Bloch.

2. Om Hr. Henrik Bloch og Hr. Otte Krogstrup have skrevet til Menigheden om at faa derfra 2 Lemmer, en Broder og en Søster?

3. Hvad det [er] for en Menighed, som de har andraget deres Nød og Omstændighed for?

Paa disse Spørgsmaal behøver jeg til min Efterretning saa rent og tydeligt et Gjensvar, at jeg deraf kan blive vidende om, hvad de allerede i den Sag have forrettet, og hvad de fremdeles agte at forrette. Hvilke jeg saa tilligemed Copien med allerforderligste venter mig tilstillet.

B. Brorson.

Aalborg Bispe-Residens d. 17 Novemb. 1744.

4.

Otto Krogstrup til Biskop B. Brorson, 21 Novbr. 1744.

Velædle og højærværdige Hr. Biskop.

Hvad den ved Hr. Peder Clementin¹⁾ fremviste Copi af et Brev og de deraf formerede Qvæstioner angaar, da som jeg ser, at Mennesken undser sig ikke for nogen ublu Gjerning, naar den ikkun øves imod mig, saa udbeder jeg mig den lovmæssige Billighed, at Brevet in Originali eller en verificeret Copi af Originalen maa vorde mig forevist, da jeg er rede til at besvare af mit ganske Hjerte alt, hvad der maatte reqvireres. Thi min Vandel hemmelig og aabenbar er for Herren, som ser og kjender alle Ting, og for hvem intet er skjult, og jeg gjør ikke noget i Skjule, som jo i alt, naar Herren saa tillader det, for alle maa vorde bekendt.

O. Krogstrup.

Kliim d. 21 Novemb. 1744.

5.

Biskop B. Brorson til Hr. Otto Krogstrup.

Velærværdige Hr. Krogstrup.

Eftersom han bekjender i sit Brev, dat. 21 Novemb.,

¹⁾ Resid. Kapellan ved Budolphi Kirke i Aalborg (jfr. Kirkehist. Saml. 3. R. VI, 98).

at hans Vandel er for Herren, som jeg i Kjærlighed vil tro ham til, saa kunde han være villigere til at vise det samme i en sand Bekjendelse om det, som han er spurgt om af mig, hvis Vandel den mildeste Gud vil og i Naade kjende og kjende sig ved, end ved at begjære den saa kaldede lovmæssige Billighed, at søge Udflugter fra at lægge den samme for Lyset. At begjære lovmæssig Billighed er billigt for Lovens Gjørere, men det er en Ubillighed af dem, som ikke gjøre Loven, at kalde det en lovmæssig Billighed, hvormed de søge at skjule eller forfalske Sandhed. Naar han nu har sat mit Sind i Tvivl, saa holder han det ej for en Ulovmæssighed, at jeg spørger ham om Sandhed; thi enten den Copi, som jeg den 17 Novemb. a. c. skikkede herfra med Hr. Clementin til hans Eftersyn, er conform med hans Skrivelse fra Haslund, dat. d. 9 Oct., eller den er Ens rationis af den(!), som har indskikket bemeldte Copi til mig, er en Ting, som er endnu skjult for mig, men kunde og burde at have været klar og oplyst, om Hr. Krogstrup ikke havde skikket mig en mørk Tale i Stedet for et rent og tydeligt Gjensvar, som jeg krævede. Han betænke dog, at ligesom jeg ikke kan dømme om det, som jeg ikke veed, saa er det og ikke billigt, at jeg skal gjætte til det, som jeg bør at vide, og da mine Spørgsmaal, som ham nu atter til Besvaring tilstilles, ere rene og fornødne at gøres, ligesom mig og et rent og tydeligt Gjensvar bør at gives af ham, saa venter jeg nu et mere forstaaeligt Svar, end jeg sidst fik; thi naar han skriver i sit Brev om en ublu Gjærning, saa maa jeg gjætte til hans Mening. Er det da kanske hans Gjærning, som har udcopieret hans Brev? eller er det hans Gjærning, som har opdigtet det — saadan urimelig og sælsom Ting om ham? Men kan han derfor ikke svare mig, fordi den enten af dem har været ublu? Eller er det mine deraf formerede Qvæstioner? Da maa jeg melde, at jeg ikke blues ved at spørge efter Sandhed i de Ting, som ere mit Embede vedkommende, og kalder han det en ublu Gjærning, saa gjør han deri Uret. Naar

han fremdeles melder sig da at være rede af ganske Hjerte at besvare alt det, som kan requireres, naar ham Brevet in Originali eller verificeret Copi deraf forevises, da maa jeg atter gjætte om Aarsagen til saadan Paastand. Er det da fordi han tør ikke, fordi han undser sig ved at være saadant Brev bekjendt? Eller er det, fordi han vil ikke, som den der finder Noget(!) i, at man skal gaa i Tvivl? Er det ikke mere anstændigt, at Sandheds Elskere ikke holde Sandheden tilbage eller Sandheds Bekjendelse, indtil Factum dem overbevises, da de har liden Tak for deres Bekjendelse? Tilmed er han Membrum Ministerii, som erindrer sig vel hans Embeds-Ed, hvorved han har svoret og religiøse forsikret at bevise mig omne licitum obsequium et imperata paratissimo animo facere. Endelig naar han skriver, at han gjør ikke noget i Skjule, som jo i alt, naar Herren saa tillader det, for alle maa være vitterligt, da maa jeg atter gjætte. Mener han da maaske, at Gud ikke har tilladt, at hans Brev er bleven udcopieret, eller mener han, at Gud da først tillader ham at bekjende Sandhed, naar han ser Originalen? Synes han ikke hellere, at dersom Herren ved at tillade nogen at udcopiere hans Brev har gjort det bekjendt, som han har gjort i Skjule, eller dersom Herren har tilladt nogen at digte noget urimeligt om ham, som han aldrig har været eller er videndes af, synes ham da ikke, siger jeg, at det er Synd og ingen lovmæssig Billighed at nægte eller dølge Sandhed, især for mig, som fremfor andre bør at vide, hvad der i slige Ting og Religions-Sager her i Stiftet foretages? Derfor jeg og paa mit Embeds Vegne atter requirerer hans Gjensvar paa mine indlagte Spørgsmaal, som han med allerforderligste tilligemed bemeldte mine Spørgsmaal har at tilskikke mig tilbage, endel at jeg, om han har skrevet bemeldte Brev, kan da vise og undervise ham i det, som han har fejlet, og endel, om det er en opdigtet Ting, jeg da kan vide hans Uskyldighed. Dette skikker jeg nu med Degnen, i Haab at faa strax saadant Svar fra ham, som en Minister

Christi, subditus Regis, Civis Patriæ et Membrum Ministerii bør at give. Men skulde det mig fremdeles nægtes, nøder han mig til paa hans egen Bekostning at leje en Expresse i denne og deslige fornødne Tilfælde, at indhente hans Svar, og anse saavel dette som hans 2 Rejser, som han baade i Octob. og Novembr. uden min Tilladelse har gjort til Haslund, for en Ulydighed. — I det øvrige befaler jeg ham af ganske Hjerte den milde Gud og hans evige Naade.

Forblivende i Jesu Kjærlighed

Ærværdige Hr. Krogstrups
tjenstberedvillige Tjener
B. Brorson.

6.

*Biskop B. Brorson til Hr. Nicolai Brorson i Kjøbenhavn,
30 Novbr. 1744.*

Allerkjæreste, Hjerte Broder N. Brorson!

Her¹⁾ ser Du nogen Underretning om, hvad jeg nu har at bestille med. Nr. 1 er et Brev eller en Copi, som jeg fik en Dags Tid, før Mons. Kynde rejste, som jeg bad ham læse, da han drog herfra, at han kunde sige dig deraf. Efter nogen Betænkning skikkede jeg den med Hr. Clementin, da han drog til Kjærup, til Hr. Krogstrups Erklæring med Nr. 2. Derpaa fik jeg fra Hr. Krogstrup Nr. 3, som jeg har besvaret i Nr. 4. Hvad han nu vil svare, kan jeg ej vide. Men jeg vilde gjerne vide dit videtur om det, som jeg har forrettet, baade i Henseende til Requisitionen og Brevet; dernæst hvad dig synes om Hr. Krogstrups Brev til Hr. Bloch; thi jeg tvivler ej paa, at han jo har skrevet det. De gode Mennesker flyer mig noget at vare paa. Men Herren tillader det, fiat voluntas Domini! Lovet være Herren, som holder Love evindeligen. Jeg faar nok Aarsag til at skikke mere af saadan Slags herefter, derfor bad jeg saa gjerne, at du vilde gemme dette, at du altid kan have

¹⁾ Det er de fire forudgaaende Breve, om hvilke der er Tale.

Connexion af Sagen, og at jeg ej har Behov at skikke ny Copi deraf. Aarsagen, hvorfor Hr. Krogstrup vil intet svare, mener jeg, er, at han vilde først have dem herind, saa ventede han, at de bleve vel i Ro. Ligesom den Skomager Handrup; vel kom han ved, at han kom fra hans Værksted; nu har han ej Behov at arbejde, siden han drager i Visitats. Jeg faar ej Tid til mere denne Sinde. Jesu Kjærlighed og Naade være evig over Eder alle. I hilses 1000 Gange alle hver især.

Tuus ad cineres

Aalborg d. 30 Novemb. 1744.

B. Brorsen.

Udskrift: Velædle og Velærværdige Hr. Nicolaj Brorson,
Sognepræst til St. Nicolaj Kirke i Kjøbenhavn.
Franco Haderslef. à Kjøbenhavn.

7.

*Biskop B. Brorsons Indberetning til Kirkeinspektionskollegiet
om O. Krogstrups Sammenstød med Menigheden i Vust, dat.
30 Apr. 1745.*

Efter Deres Kongl. Majts. allernaadigste Patent, dat. d. 1 Octob. 1737, om General Kirke Inspectionen samt Deres Excellences og højstærede Herrers Skrivelse, dat. d. 26 Novbr. d. A., skulde jeg underdanigst og ydmygst indberette Deres Excellence og højstærede Herrer, at der er opkommet en Uro og Misforstaaelse mellem Capellanen Hr. Otto Krogstrup paa den ene og Tilhørerne paa den anden Side i Vust Sogn, Annex til Klim, Vester Han Herred, Aalborg Stift, som især lod sig tilsyne Løverdagen d. 6. Februarii sidst afvigte, da der var i Vust Kirke forsamlet til Skrifte 76 Mennesker, hvilke alle sammen (da de tvende første ikke kunde komme til Rette med Capellanen om Skriftemaalet, og nogle flere derhos af de nærværende havde gjort Spørgsmaal til Capellanen, om han ikke vilde skrifte dem efter Ritualet, og Capellanen dertil havde svaret: nej) gik uskriftede fra Kirken, som Tilhørernes Andragende for

Provsten, Lit. A., og Capellanens Indberetning til mig, Lit. B.¹⁾, videre forklarer.

Saa vidt som jeg tilforn vidste om den indbyrdes Misforstaaelse, og jeg af begges Indberetning kunde skjønne, mente jeg, efterdi sligt rejser sig deraf, at Tilhørerne ikke forstaa Capellanen, fordi han har været og mulig endnu er hengiven til de Hernhutters Talemaader, Maneer og Meninger, og derfor ikke i alle Ting for de enfoldige forstaaelig, denne Handel kunde dog i Stilhed komme i Lave, naar Provsten med 2 Præster samlede dem, foreholdt begge Parter deres Forseelse, Capellanen sin i Utydelighed, og Tilhørerne deres i Misforstand og Ulydighed, og derpaa efter christelig Formaning til god Forstaaelse og Kjærlighed forligte og forenede dem, efter mit Brevs Indhold til Provsten, Lit. C. og til Sognepræsten, Mag. Anders Langgaard, Lit. D.

Denne Forretning havde Provsten, Mag. Daniel Frie-denreich, strax foretaget sig, dersom han ikke derfra var bleven forhindret, ved at Capellanen, som kommer mig undertiden noget ubetænksom for, just da var draget til Aarhus Stift for at tjene tvende syge Præster, nemlig hans Broder i Haslum, Herlow Krogstrup, og Mathias Poulsen i Harridslef. Til hvilken Rejse han havde vel, førend denne Alarm skete, faaet af mig d. 25 Januar, fordi jeg frygtede for, at der ved ham skulde ske nogen Slags Uro i et fremmed Stift, saadan Tilladelse, at dersom Biskop Hygom vilde tillade det, og Mag. Langgaard ene vilde og kunde besørge sine Menigheder, gav jeg og mit Samtykke til, at han maatte tjene de syge.

Efter denne Tilladelse drog han bort, og betænkte ikke, at det da var Tid at blive hjemme ved Menighederne, som vare blevne saa oprørte og urolige. Og da han enten af Mag. Langgaard eller Provsten blev hjemkaldet, svarede han, at han havde ingen Sag, vilde og ingen have, men overlod den til Provstens billige Behandling eller Skjøn-

¹⁾ Disse Bilag findes ikke afskrevne.

somhed; derved han og lod ham vide, at det nyttede intet, at han kom hjem, førend Menighedens Sag med Frelseren blev afgjort; hvilket hans Brev til Provsten, Lit. E., videre indeholder.

Siden da jeg af Rygte hørte, at han var borte fra Menighederne, lod jeg min Amanuensis, Peder Holm, skrive ham til, at han dog skulde rejse hjem; men derimod fik jeg fra ham en Copi af hans forbemeldte Brev til Provsten, Mag. Friedenreich. Og som jeg til samme Tid havde faaet Brev fra Provsten om Capellanens Udeblivelse, Lit. F., skrev jeg ham til, at han skulde med forderligste forføje sig hjem, som Lit. G. udviser, og mælde hans Hjemkomst for Provsten, at Sagen kan blive foretaget.

Dette skete nu endelig d. 8. April med det Udfald, at det blev værre og ikke bedre. Thi ej alene Capellanen Otto Krogstrup, men og Mag. Anders Langgaard bekjendte, at de ej vilde skrifte efter Ritualet, og Tilhørerne leverede ny Klagemaal til Provsten, baade over Capellanen og Sognepræsten, Lit. H., som noksom viser Tilhørernes Forbitrelse og Misforstand. Hvilket Udfald af Provstens Forretning er mig fra Mag. Langgaard tilmældet, Lit. I. Deri anker han paa, at Provsten ikke har forestillet Tilhørerne deres Fejl, som jeg havde ventet, at Provsten ikke havde gaaet forbi. Imidlertid spørger Mag. Langgaard mig: 1. om de maatte antages til Skrifte og Herrens Bord, som denne Uorden var forefalden med; 2. om Tilhørerne havde Magt til at befale, hvem de vilde skrifies af, saa længe Capellanen ej var suspenderet? Mit Gjensvar paa begge leveres underdanigst og ydmygst, Lit. K. Endelig fik jeg den længe ventede Underretning fra Provsten herom saaledes, som den findes vedlagt, Lit. L. Men som Provsten skikkede mig med det samme en uverificeret Copi af Tilhørernes forbemeldte Klage, saa maatte jeg skikke den tilbage og var derover nødt til at holde min underdanigste Relation tilbage, indtil jeg fik Tilhørernes forbemeldte Klage in Originali i et Brev fra Provsten til min Amanuensem med Opskrift til mig, som

herved er bilagt, Lit. M. At Capellanen ikke er saa ond, som de klagende skriver, vidner medfølgende Lit. N., som mig af Just Jensen fra Vust Sogn er indleveret paa egne og fleres Vegne.

Saaledes er Species Facti, og min Mening om Partierne er, at Lærerne (især Capellanen), som jeg begge tror om at være redelig sindede for Gud, synes i adskillige Ting ubetænksomme, ikke aldeles lydige imod Ritualet og vor Kirkes Forfatning, visende ej altid Prudentiam Ecclesiasticam, prædiker mestendels det samme og det samme over alle Texter, fordi de synes at være i den Indbildning, at Studering er Synd, Bøger skadelige, de afdøde Lærere, saavelsom de, der endnu leve og lære i den lutherske Kirke, have været og ere blinde og unyttige, hvorefter det kommer, at de taler utydelig for de enfoldige, ja undertiden og det, som synes for mig paradox og ikke [stemmende] med vor evangeliske Bekjendelse; hvortil kommer og dette, at de ikke gjerne lade sig sige. Derimod ere Tilhørerne (som nok forstaa, at deres Lærere undertiden ikke blive saa regelrette efter vor Kirkes Forfatning) indtagne af mange Præjudicer imod deres Lærere, og blive, fordi de anse deres Lærere for Bedragere, mere ukjærlige og forbitrede imod dem.

Derfor, som jeg tvivler om at kunne, som jeg tit har prøvet, overtale Lærerne til Tydelighed, saa kan jeg ej heller vente at kunne formaa Tilhørerne til Lydighed i det, som i sig selv er ret, siden Forbitrelsen er saa stor, ligesom de og nok skal have deres Tilskyndere deri.

Altsaa indstiller jeg det underdanigst og ydmygst til Deres Excellences og højstærede Herrers naadige og christelige Overvejelse og Resolution, forblivende stedse i underdanig Soumission og Ærbødighed

Deres Excellences samt højstærede Herrers
Aalborg Biske-Residents Deres underdanige og ydmyge
d. 30 April 1745. Tjener og Forbeder

Broder Brorson.

8.

*Kgl. Forbud mod Antagelse af herrnhutiske Lærere, dat.
9. Dec. 1746.*

Frederik den Femte (osv.) Vor Gunst tilforn. Omend-
skjönt Vores elskelige, kjære Herre Fader, salig og højlovlig
Ihukommelse, udi den d. 29 Januarii udi næst afvigte Aar
allernaadigst udgivne Forordning alvorligen og under høj
Straf haver forbudet, at ingen af Vore Undersaatter i Vore
Riger Danmark og Norge maa begive sig ud af Rigerne
til Herrnhut og andre slige mistænkte Steder for udi de
der oprettede Menigheder og Seminarier at blive underviste
i deres Christendoms Kundskab, saa have vi dog med
Mishag maattet fornemme, at der findes nogle af vore
Undersaatter endog iblant Præsteskabet, som havde for-
skrevet Skolemestere fra de herrnhutiske Menigheder i
Tydskland, til at undervise baade deres egne og andre
Børn, som de have taget til sig; hvilket ikke kan anses
for andet end en aabenbar Illusion af berørte kongelig
allernaadigste Forordning og den[s] Øjemærke, at Folk, naar
de ej selv maa rejse eller sende deres Børn ud, lade fra
mistænkte Steder komme Folk ind i vore Riger til Ung-
dommens Undervisning, der kan være saa meget farligere,
siden slige Folk og Skolemestere kan have mere Lejlighed
underhaanden at befordre de Herrnhutters vidt udseende
Hensigter, ja og, ved at faa smaa Børn oplærte i deres
Meninger, kan uformærkt indføre et Schisma i Kirken. Da
paa det saadan Farlighed i Tide kan forebygges, have vi
allernaadigst fundet for godt ved denne vores allernaadigste
Befaling at declarere og derhen at extendere forberørte
kongel. allernaadigste Forordning af d. 29de Januarii A° 1745,
at ligesom det er vore Undersaatter i begge Rigerne under
høj Straf forbudet at rejse ud til foranførte herrnhutiske
Menigheder, saa skal det ligeledes strengeligen og under
vilkaarlig og høj Straf, som vi selv ville dictere, være for-
budet, at nogen af vore Undersaatter i begge vore Riger

maa understaa sig at maa forskrive, antage eller holde Folk, være sig Mands eller Qvindes Personer, fra nogen af de herrnhutiske Menigheder, hverken til at undervise Børn eller hvad anden Prætext det og være maatte. Hvorfore vi og hermed ville have dig alvorligen anbefalet at se denne vores allernaadigste Befalings Indhold stricte og med allerunderdanigste Hørsommelighed [efterkommet] og ligeledes at paalægge din underhavende Gejstlighed, Provster og Præster, udi det dig allernaadigst anbetroede Stift at have nøje Indseende ikke alene med dette, men endog dermed, at ikke noget Sted nogen Slags saadan Indretninger af Skole eller andet gjøres af en eller anden, som kan have Skin af Seminario. Derefter du dig allerunderdanigst haver at rette, befalendes dig Gud.

Skrevet paa Vort Slot Christiansborg i vor kongelig Residents Stad Kiøbenhavn d. 9 Dec. A° 1746.

Under vor kongelig Haand og Signet.

Friederich R.

J. L. v. Holstein.

Til Biskop, Mag. Peder Hersleb.

9.

Kgl. Reskript til Biskop B. Brorson om at tilholde Mag. A. Langgaard at antage en Landsoldat til Alters, dat. 17 Febr. 1747.

F. 5^{tus} V. G. t. Ved en til os indkommen Memorial af d. 21 Novemb. udi næst afvigte Aar fra en Landsoldat under det os elsk. Generalmajor Storm allernaadigst anfortroede Regiment og os elsk. Capitain Hvitfeldts Compagni, navnlig Svend Laursen, haver han allerunderdanigst beklaget sig, at Sognepræsten for Klim, Torup og Vust Menigheder, Mag. Anders Langgaard, skal langt over Aar og Dag have holdt ham fra Alterens Sacramente, under det Paaskud at han først maatte anskaffe Confirmations-Seddel, den han skal have leveret til Præsten i Nysted udi vort Land Laaland, af hvem han først blev admitteret til

Alterens Sacramente, efter hvilken Tid han skal have været til Guds Bord hos andre Præster, som af de paa hans Passer tegnede Skudsmaale er at erfare; men, endskjønt fornævnte Mag. Langgaard kunde være betagen Tvivl om disse Skudsmaale, og især det sidstes Rigtighed, da Præsten Hr. Kaalund, som bor ikkun en kort Vej fra Klim, samme har udgivet, saa skal han dog indtil denne Tid have vedblevet at afholde ham fra Alterens Sacramente, uagtet han derom hos Præsten, Mag. Langgaard, indstændig haver anholdt. Hvorudover bemeldte Svend Laursen allerunderdanigst haver begjært, at hans Sognepræst, forn. Mag. Langgaard, maatte blive tilholdt at antage ham til Guds Bord, allerhelst siden Præsten ej skal vide derudi noget andet til Hinder, end at han ikke kan forskaaffe forommeldte Confirmations-Seddel. Men som Vi af din herover indhentede Erklæring have fornummen, at, ihvorvel Du paa Fundament af 4 Præsters Attester om forskr. Svend Laursens Confirmation har formanet Præsten, Mag. Langgaard, at antage hannem til Undervisning og Guds Bord, det han og skal have lovet Dig, saa skal han det dog ej have efterkommet, ja aldrig tilbudt ham nogen Undervisning eller handlet med ham i hans Saligheds Sag, saa at Mag. Langgaard heri utilbørlig har forrettet sit Embede, og ikke i Agt taget den specielle Omsorg for Sjælen, hvori han bør gaa fremndi sit Embede; der og siden er erholdt Attest fra os elsk. Hr. Christian Ramus, Biskop i Fyns Stift, at merbemeldte Svend Laursen har været til Confirmation i Husby Kirke udi vort Land Fyn. Saa er, efter slige Omstændigheder, hermed vores allernaadigste Villie og Befaling, at Du tilholder Mag. Langgaard strax at antage Supplikanten til Sacramentet, og at han for hans utilbørlige Forhold ej alene skal betale 20 Rdl, i Mulkt til Stiftets fattige Præstenker, men endog gjøre en offentlig Afbigt paa Landemodet. Og som Du ellers udi den til vores Geheimeconferensraad (etc.) og Oversekretær i vores danske Kancelli, os elsk. Hr. Joh. Ludv. Holstein, med forberørte din Erklæring

afladte Skrivelse beretter, at denne Præst, Mag. Langgaard, saa vidt Du kan slutte, skal staa i Connexion med Herrnhytterne, og at han haver 2de Herrnhytter i sit Hus, saa haver Du at beordre ham strax at skille sig ved de 2de i hans Hus værende Herrnhytter. Derefter (etc.) Christiansborg Slot 17 Febr. 1747.

10.

Kgl. Reskript til samme, 24 Juni 1747.

— — — Eftersom Mag. Langgaard ved Memorial af 9. Maj næstafvigte har berettet, at Aarsagen, hvorfor han ikke har villet antage Landsoldaten Svend Laursen til Alterens Sacramente, var, at han, som et ungt Menneske, ingen Bevis vilde fremvise for hannem, at han havde været til Confirmation, hvilket ej heller lettelig skal have været at udforske, saasom Svend Laursen ikke udi Medhjælpernes Nærværelse skal have villet nævne den Præst, hos hvem han havde været til Confirmation, foruden at Svend Laursen skal være vildfarende i sit Levned og slet grundet i Saligheds Kundskab, saa haver bem. Mag. Langgaard, efter at han skal have betalt de . . . 20 Rdlr. Mulk, saa og bedet Dig om Forladelse, allerund. begjæret, at han maatte befries for at gjøre Afbigt paa Landemodet. Thi give Vi Dig hermed tilkjende, at siden Du udi din herover indhentede Erklæring beretter, at Du ikke tvivler paa, at det jo er Sandhed, hvad Mag. Langgaard har meldt om Svend Laursens onde Rygte og Forhold, saa have vi allernaad. bevilget, at Mag. Langgaard for at gjøre offentlig Afbigt paa Landemodet maa være allernaadigst befriet, hvilket Du hannem haver at tilkjendegive. Derefter (etc.). Christiansborg Slot 24. Junii 1747.

11.

Kgl. Reskript til samme om Krogstrups Entledigelse 5 Jan. 1748.

F. 5^{tus} V. G. t. Som vi have ladet os allerunderdanigst forestille en fra Hr Otto Krogstrup, Capellan for Klim,

Torup og Vust Sogner i Aalborg Stift udi vort Land Nørre Jylland indkommen Memorial, hvorudi hand haver beklaget sig, at hand stedse udi Embedets Betiening nu paa syvende Aar ved forskrefne Meenigheder har funden megen Modstand iblant Sogne-Folkene sammesteds, som han dog i ald Stilhed har fordraget udi Forhaabning af Forandring til bedre Forstaaelse, men at det fremdeeles vedvarer til Hinder for ham at kunde føre sit Embede med den Lyst og Velsignelse, som hand gierne ønskede, derfor hand, siden hand har maattet erfare, at Sognefolket fra den første Tid af, hand er kommen i Embedet, ikke har kundet og ey heller endnu kan fordrage ham, allerunderdanigst haver været anholdende at maatte udi Naade blive dimitteret; og det af din herover indhentede allerunderdanigste Erklæring er fornummen, at Supplicantens Andragende sig i Sandhed vel saaledes forholder, at en stor Deel af hans Tilhørere fra Begyndelsen af har viist Modstand og Giensigelse, men at du ikke har holdet den Aarsag vigtig nok for ham til at skulle frasige sit Embede, da mange troe Lærere kand have samme Skiæbne, ey [at] yndes af deres Tilhørere, naar de med Flid søge at opvekke dem til det Gode og Forbedring, og du desuden veed, at hand af mange i Meenigheden er elsket, hvorhos du ellers beretter, at Supplicanten udi sit Levnet har været uden Forargelse og i hans Underviisning nidkiær, som de fleste i Sognene ikke har villet udtyde i en god Meening, fordi han skal være hengiven til Hernn-Hutiske Principia, af hvilken Grund du og formeener, at det ikke slaaer Feyl, at det io er en Byrde for ham at forrette sit Lære Embede efter vores Kirkes Symbola og Forfatning: Thi give vi dig herpaa tilkiende, at fornevnte Otto Krogstrup maa fra sit Embede udi Naade være forlovet og dimitteret. Hvoreffter du dig allerunderdanigst kandst viide at rette og Supplicanten sligt til allerunderdanigste Efterretning at bekiendtgjøre, samt øfrigens os allerunderdanigst at referere, at du denne vores

allernaadigste Ordre haver bekommet. Dermed (etc.). Christiansborg Slot Hafniæ d. 5 Januarii 1748.

12.

Kgl. Reskript til samme om at stifte Fred mellem Sognefolkene i Vust og deres Sognepræst, 16. Febr. 1748.

F. 5^{tus} V. G. t. Som os allerunderdanigst er bleven forestillet en af nogle Vust Sogns og Meenigheds Bønder fra det dig allernaadigst anbetroede Stift under 17de Novembris afviigte Aar indgifne Memorial, huorudi de besvære sig over begge deres Lærere saa vel Sognepræsten Magister Anders Langgaard som hans Capellan H^r Otto Krogstrup, at de, naar de udi Skrifte Stoelen af bemelte deres Lærere væntede og forlangede den Afløsning efter deres inderlige Bekiendelse, som de paa Embedes Vegne og efter vores Kirke-Ritual formeentlig vare pligtige dem at meddeele, skal derimod bruge og fremkomme med adskillige fremmede forblummede og for de klagende Tilhørere ubegribelige Talemaader, hvorover deres bekymrede Sind i Stæden for at opreises meget meere sættes i Tvifraadighed, saavelsom og derved at fornevnte Præster altid ved Afløsningen udelukke de Ord: paa Guds og deres Embedes Vegne, og derefter sammenføyer Afløsningen med adskillige Vilkaar, som Ritualen hverken anordner eller har forskrevet; klagende iligemaade over, at bemelte deres Sognepræst har paatrengt dem en Person til Skoeleholder, som dog skal være meget mistænkt for at have sine egne særdeles og vildfarende Meninger, saa at de derfor ikke vel tør betroe ham deres Børn til Underviisning; men det af din herover indhentede allerunderdanigste Erklæring med hoslagde og efter din Foranstaltning af Provsten over Han Herret H^r Daniel Friedenreich udi Vust Ktrke d. 17 Januarii nestafvig holdte Visitats-Forretning er fornummen, at de Klagende, da de for Provsten skulle udsige de paaankede Talemaader af deres Præster, have de paa Provstens derom til dem gjorde Spørmaal ikke kundet nevne en eeniste, men siden have

meldet i et deres til Provsten og af dig in copia ved denne din allerunderdanigste Erklæring indsendte Brev, at Capellanens Prædikener have været dem gandske u-forstaaelige og derudi meest at være tracteret een og samme Materie, med viidere, som samme deres Klagemaal indeholder og fremfører. Da som Capellanen Otto Krogstrup har, efterat denne Bøndernes Klage til os var indkommen, allerunderdanigst ansøgt og udi Rescript til Dig af 5te Januarii sidst afvigt erholdet Dimission fra dette hans førte Embede, og det ellers af Provstens indsendte Visitats Forretning befindes, at Skoleholderen, som Supplicanterne have klaget over, er af Provsten bleven examineret og kiendt dygtig til Skolehold, saa er nu vores allernaadigste Villie og Befaling, at du andvender ald muelig Fliid til at stifte Eenighed og god Forstaaelse imellem Sognefolkene og Sogne Præsten og tilholder enhver at efterleve, hvad de efter Loven, Ritualet og Forordningerne ere pligtige. Derefter du dig allerunderdanigst kandst viide at rette etc. Christiansborg Slot Hafniæ d. 16. Febr. 1748.

13.

Til samme om at Mag. Anders Langgaard maa fra sit Embede i Naade være forløvet. 19. Apr. 1748.

F. 5^{tus} V. G. t. Efterat vi udi Anledning af den Tvistighed og Misforstaaelse, som vi for nogen Tid siden maatte fornemme at have yttret og reyst sig imellem Lærerne og Tilhørerne udi Vust Sogn og Meenighed udi det dig allernaadigst anbetroede Stift, hvilke, nemlig Tilhørerne, især klagede over, deals at deres Læreres Prædikener formedelst de derudi fremførte fremmede og forblommede Talemaader vare for dem mørke og uforstaaelige, deals at Præsterne udi Skriftestoelen i Henseende til Absolutionen ikke vilde holde sig Ritualet efterrettlige, med viidere, have derpaa under 16. Februarii nestafvigt allernaadigst rescriberet dig at anvende ald muelig Fliid til at stifte Eenighed og god Forstaaelse imellem Sognepræsten Mag. Anders Langgaard

og Sognefolkene og tilholde enhver at efterleve, hvad de efter Ritualet og Forordningerne ere pligtige; men fornefte Magister Anders Langgaard udi indkomne Memorial af 22de Martii nestavigt allerunderdanigst haver andraget, at hand ønsker Forløsning fra sit udi bemelte Meenighed førte Embede, det hand i Henseende til den bestandige Forfølgelse, hand maa lide baade af Fremmede uden for Meenigheden, der anfører og ophidser hans Tilhørere, saa og af Sognefolkene, der saa ofte har angivet og anklaget ham udi saadanne Ting, hvor hand blot har søgt deres Siæles Beste, ligesom de endnu fare fort i samme Sind og nyelicens i samme Materie har ladet indstevne 80 Personer til Hand Herreds Ting, under saadan langvarig og uophørlig Tumult, U-orden og Fjendskab kand ikke andet end gjøre sukkende; thi ville vi efter derom allerunderdanigst giorte Ansøgning og Begiæring hermed have fornevnte Magister Anders Langgaard fra sit hafde Embede som Sognepræst til forskrevne Klim, Thorup og Vust Sogner allernaadigst forløvet. Hvorefter du dig allerunderdanigst kandst viide at rette, og Vedkommende sligt at bekiendtgjøre, indberettende udi øfrigt, at du denne vores allernaadigste Ordre haver bekommet. Dermed etc. Christiansborg Slot Hafniæ d. 19. Aprilis 1748.

14.

Til samme, at Mag. Anders Langgaard, forrige Sognepræst for Klim, Thorup og Vust, maa være befriet for at betale 70 Rd. Mulct samt for at gjøre den tildømte offentlige Afbigt.
14. Juni 1748.

F. 5tes V. G. t. Vi give dig hermed tilkiende, at vi efter Mag. Anders Langgaard, som vi allernaadigst have dimitteret fra hans hafte Embede som Sognepræst for Klim, Thorup og Vust Sogner i Aalborg Stift, hans allerunderdanigste giorte Ansøgning og Begiering samt efter din derhos nedlagde allerunderdanigste Intercession allernaadigst have bevilget, at bemelte Anders Langgaard maa være befriet

saavel for at betale den Mulct af 70 Rd. til Enke-Cassen som og at giøre den offentlige Afbigt, som hand ved en Provste Rets Dom af 2den November 1744 er tildømt. Derefter du dig allerunderdanigst haver at rette og Vedkommende sligt til Efterretning at tilkiendegive etc. Altona den 14. Junii 1748.

Under 11. Maj 1748 var Hr. Rudolf Abraham Ballow, Sognepræst i Munkebo¹⁾, bleven kaldet til Sognepræst i Klim med Annexer. Da han søgte om at blive fri for at holde en Kapellan, blev hans Ansøgning vel under 25. Novbr. 1748 afslaaet, men Kapellanens Løn blev dog nedsat fra 150 til 100 Rdlr. aarlig. Under 14 Febr. 1749 kaldtes da efter hans Forslag Studiosus Jens Jespersen til Kapellan i Klim, Thorup og Vust²⁾. — Hvad Langgaard og Krogstrup angaar, da berettes om den første, at han gik til Herrnhut, blev siden Præst i Gnadenberg og rejste tilsidst til Amerika. Om Krogstrup siger Paludan i sit Mnskr. om Præsterne i Aalborg Stift: »han rejste til Herrnhut, og aldrig har man siden enten hørt eller spurgt til ham, veed derfor hverken hvor han er støjen eller fløjen«³⁾.

II.

Om Præsten Laurits Fugl i Saltum og Hune.

Ovennævnte Præst havde været uordineret Katechet ved Budolfi Kirke i Aalborg 1738—41 og er maaske Forfatter til den Beretning om de opvakte Trængsler i Aalborg, der er trykt i Kirkehist. Saml. 4. R. I, 653 ff. Vi vide ikke, om Biskop Brorson først har draget ham frem og ved sin Anbefaling har bevirket, at han 1741 blev Sognepræst i Saltum og Hune i Vendsyssel. Her viste det sig imidlertid, at han gik ikke saa lidt videre, end Biskoppen ansaa for

¹⁾ Se Saml. t. Fyns Hist. og Topogr. V, 371.

²⁾ Jydske Tegnelse XXX, 231. 277.

³⁾ Wiberg, Alm. dsk. Præstehist. II, 222—3.

rigtigt. Det er ikke usandsynligt, at de ovennævnte Præster i Klim, Langgaard og Krogstrup, have haft Indflydelse paa ham. Vi vide nemlig, at han baade holdt sig til de herrnhutiske Konventer, der samledes hos Otto Krogstrups Broder i Haslund¹⁾, og at han 1747 blev gift med en Søster til Mag. A. Langgaards Hustru²⁾. Nok er det, at han i de følgende Aktstykker viser sig ganske af samme Retning som disse Mænd. Men skjønt han lige saa lidt som de kunde komme ud af det med sine Sognefolk, saa fulgte han dog ikke sine Aandsfrænders Exempel ved at nedlægge Embedet, men blev i Saltum indtil sin Død 10. Marts 1783.

1.

Skrivelse fra Hr. Laurits Fugl i Saltum til Biskop B. Brorson i Aalborg, 17. Aug. 1744.

Velædle og Højærværdige Hr. Biskop.

Deres Højærværdigheds Skrivelse af 25. Juli har jeg holdet mig efterrettelig, hvorom jeg i mit senere til Dem har meldet: Men som Lejlighed paa den Tid, jeg skrev Dem til, ikke tillod mig at skrive mere udførlig, saa maa jeg herved noget nøjere indberette Deres Højærværdighed min Hjertens Mening, og det ej saa meget for derved at justificere mig, som mere at udbrede mit Hjerte for Dem, om mulig den Mistanke, De tilkjendegiver, at De har til mig, derved kunde blive Dem betagen. Vor Frelser, som har alle Hjerter i sin Haand, være mit Hjerte nær, som skriver, og deres Hjerte nær, som læser det, og give os Barmhjertighed at handle for ham, der har Øjne som Ilds-luer og kjender de skjulte Ting i vore Hjerter!

¹⁾ Se ovenfor, S. 105.

²⁾ Langgaards og Fugls Hustruer vare Døtre af Præsten Henrik Jespersen i Tømmerby og Lild i V. Han Hrd. Det er denne og ikke Præsten Henrik Jespersen Bloch i Aggersborg, der forøvrigt ogsaa hørte til den herrnhutiske Retning, som hilses af Kaptejn C. v. Holstein i Brevet fra Herrnhut (Khist. Saml. 3. R. VI, 98).

Jeg agter da ikke, som jeg før har meldet, at fremføre noget at maintainere mig med, thi da var meget at frembringe, og dog til ingen Nytte, men ikkun derved forarsagedes adskillige unødvendige Spørgsmaal og Ordkrig, som er uden Nytte og mere gjør Hjerterne fra hinanden afvendte end forbundne. Men, Deres Højærværdighed, jeg skriver herved oprigtig og fortrolig til Dem, som den, jeg veed, der fra lang Tid har været min Hadere. Hvoraf kommer dog den Mistanke, De har fattet til mig? Er ikke den Sag, hvorom jeg i mit Brev har meldet, saa aldeles ren og enfoldig nedlagt i Guds Ord, at ingen, som har Kundskab derudi, kan nægte det, at Sjæle, som kjende vor Frelser, og for hvilke det ene fornødne er bleven ret vigtigt og umisteligt, ved hverandres Omgjængelse, Samtale og Nærværelse opbygges, ophjælpes, formaner, trøstes, rettes og styrkes iblandt hverandre. Den dyre Jesu Apostel Paulus, der selv forkyndte andre den korsfæstede Jesum, han selv forsøgte, da han kom til Jerusalem, at holde sig nær til Disciplene; han begjærede og i sine Bønner og inderlig forlængtes efter at se og tale med troende i Rom, at han maatte meddele dem nogen aandelig Naadegave, at de maatte styrkes, og han trøstes ved den Tro, som var i dem paa begge Sider, og da han ved sin Ankomst til Rom fandt Brødre staa der, tog han Mod til sig. Ja hvad Velsignelse og Naade der er ved Omgang med de troende, det ses klart deraf, at Petrus sætter det endog som en mulig Sag, at de vantro Mænd kunde vindes ved de troende Qvinders Omgjængelse. Saa at i hvorvel er vist, at Jesus er den eneste, ved og i hvilken man kan blive hjulpen og salig, og det (o: at) man udi Enrum og for sig selv i sine Lønkamre kan omgaas med vor Frelser og finde hans naadige Nærværelse i sit Hjerte, saa er det dog ej til forgjæves, at vor Frelser har uddelt til sine Lemmer adskillige Naadegaver, hvorved de kan være hverandre til Velsignelse. Den dyre og velsignede Francke har derfor paa mange Steder højlig anbefalet Sjæle, som Naaden havde Indgang

hos, at omgaas med hverandre, ja han endog paa adskillige Steder har skreven, at den enes Naadegave ved den anden skulde optændes og sættes i Brand; det er og ikke uden Grund, hvad han raader Sjæle, som befinde, at det ikke ret vil fort med dem, at de skulle se sig om trofaste Sjæle, som de kunde omgaas med, aabne sig for, og tilhobe i Bøn udøse deres Hjerter, hvorved han forsikrer, at de ved hverandre skulle blive velsignede. Især har han blandt andet og derom mærkelig skrevet i sin Fortale i det ved ham til Trykken befordrede nye græske Testamente. Ja give Gud, at alle de Sjæle, som Herren arbejder paa, ikkun vidste, hvad Velsignelse det er at have fortrolig og oprigtig Omgjængelse med hans Børn, saa tror jeg vist, det vilde gaa dem, som vor Frelser i en anden Henseende taler til den samaritanske Qvinde: Kjendte du den Guds Gave, da bad du derom. Jeg har erfaret, at det er sandt, hvad vor Frelser har lovet: hvor 2 eller 3 ere forsamlede i mit Navn, der er jeg selv midt iblandt dem. Og naar jeg nu som et Barn vil uddrage den enfoldigste Følge deraf, hvorudi er det da, man forhjælpes og opbygges iblandt hverandre? Er det ikke til at blive vor Frelser end mere af Hjertet underlagt og opofret, at han bliver mig højere end alle Ting, og ligesom han er bleven opofret for mig, at jeg bliver ham igjen opofret. Og som det nu i den Vej er i Henseende til vor Frelser, saa maa jeg frit ud bekjende, at jeg ej anderledes fatter Guds Ord, og hvad der er skrevet ved Evangelisterne, end lige efter Bogstaven: Værer alle hverandre underdanige. Og saa længe Jesus og hans Lemmer ere med hinanden forbundne, saa kan det jo ej andet være. Tro til Jesum og Kjærlighed til hverandre indbyrdes, som Lemmer paa eet Legeme, kan jo aldrig skilles ad. Hvad for Kjærlighed? Især den broderlige Kjærlighed, hvorom der allevegne er talt af vor Frelser og hans Apostle. Hvordan og af hvad Art? Ikke med Mund og Tunge, men med Gjerning og Sandhed. Denne er min Befaling, inquit Jesus, at I skal elske hverandre,

ligesom jeg haver elsket eder; ingen har større Kjærlighed end denne, at nogen sætter sit Liv til for sine Venner; og derpaa skal alle kjende, at I ere mine Disciple etc. Og som Johannes skriver: Vi ere skyldige til at sætte Livet for Brødrene. Det er en evig Sandhed, at Ordet er os nær i Munden og i Hjertet, og saa snart man faar troet det enfoldige og for Fornuften daarlige Korsens Ord, fører det en saadan overnaturlig og guddommelig Kraft, Liv og Vished med sig i Hjertet, at man med fuld Overbevisning tror, og ikke tvivler paa, at man er forløst med Jesu Blod; men dermed følger ufejlbarlig fra samme Øjeblik hos saadanne Sjæle, som Paulus taler, 2 Cor. 8, 5: de gave sig selv Herren og derefter NB os. Derpaa har vi et klart Exempel udi Lydia, der, saasnart hun troede, siger: Der- som I agte mig, at jeg er tro for Herren, da kommer ind i mit Hus; og hun nødte os, staar der. Du er og mig dig selv skyldig, skriver Paulus til Philemon. Vor Frelser skjenke mig ikkun saasandt Barmhjertighed dertil, som det i Guds Ord har Grund, og jeg i mit Hjerte er overbevist, at det er vor Frelasers ganske Villie. Derfor skriver Paulus til de Philip. 2, 1—4: og dette i alt fatter og anser jeg ikke som en Trældom, saa længe det ikke er min Sag at leve mig selv og søge min egen Ære og Fordel. Thi hos Herren er idel Frihed, og en Broder lægger ikke den anden noget paa som en Lovens Pligt, ej heller begjærer at troes paa sine Ord, men stiller alting paa den hellige Skrift og den andens Overbevisning af Herrens Aand ved Ordet. Mig er det en Naade og Barmhjertighed i mit Hjerte, at vor Frelser beviser, at hans Blod er endnu saa kraftigt i vore som i Apostlenes Tider, og at han [har] rørt og overtalt mit Hjerte til at antage den Vej til Liv og Salighed, som han i sit Ord har nedlagt. Ej heller fatter jeg, hvordan det kan efterlade hos nogen, som antager Guds Ords Sandhed, nogen Mistanke eller Frygt for, at jeg, formedelst den Samfund med Jesu og hans Lemmer og den Underdanighed for ham og dem, skulde med Tiden blive hindret

fra den Lydighed, jeg er den evangeliske Kirke skyldig; thi naar Guds Ord er vores Regel, saa maa jo den evangeliske Kirke dermed komme overens. Saa staar der, Gal. 1, 8—9: og prædiker nogen et andet Evangelium, den være en forbandet Ting. Naar nu dette er mig ved vor Frelzers Naade klart i mit Hjerte, og jeg og har erfaret noget deraf, saa er det ikke at undre over, at mit Hjertes Forlængsel er til de Sjæle, som jeg af Hjertet er forbunden med, og som jeg har erfaret at omgaas i Sandhed, og der ej søge at udgjøre en Sect og gjøre sig Tilhængere; men hvis Sag det er, at Evangelii Sandhed ej alene maa læses, læres og begribes, men og troes og erfares i Hjertet, saa at det ikke blot maa bestaa i hjerteløse Ønsker, naar man læser Guds Ord og hvordan det med de troende maa være beskaffen. Ak, at det ogsaa kunde ske og gaa til iblandt os, som iblandt de troende i Apostlenes Tider! at man med Bøjelse for Jesu Fødder kan velsigne ham derfor, at hans Naades Forjættelse saa erfares af og i os, at hans Ord er Ja og Amen i vore Hjerter.

Og det har jeg erfaret iblandt bemeldte Sjæle, at de ej lader sig nøje med Ord og Snak, gode Løfter og Forsætter, paatagne hykkelske Skin og Indbildninger, da det ses opfyldt iblandt dem, hvad der staar i en Psalme: De himmelforenede Brødre fornægter — naturlig og jordisk kun sindede Slægter — hvo Verden kun lærer i Hjerte og Sind — og vil sig dog hykle blandt Brødrene ind — den kan de umulig for Brødre erkjende — han maa sig først grundig til Jesum omvende — og Verdens Lyst i ham maa have en Ende. — Og da mit Hjerte ved Jesu Naade er derhen lænket og draget, at det ej længere ved Skyggeværk og Phantasier kan lade sig tilfredsstille, saa ere de Sjæle, som mine Med-Lemmer, bleven mig ganske fornødne.

Deres Højærværdighed kan da selv slutte, at kan blot naturlig Kjærlighed til endog kjødelig Slægt og Venner iblandt hverandre gjøre det, at de, saa ofte det er dem muligt, gjerne kommer tilsammen, hvilket ofte sker og

aldrig bliver forment eller anset underligt, skulde da ikke Jesu Blod langt mere og inderlig nærmere forbinde de troendes Hjerter og have den samme Virkning udi mig, at jeg gjerne, naar det kan ske, og intet i mit Embede derved forsømmes, søger at være samlet med mine Med-Lemmer. Her har Deres Højærværdighed min ganske Hjertens Mening. Og kunde jeg endnu enfoldigere udbrede mit Hjerte, gjorde jeg det. — Lammet velsigne Deres Højærværdighed og saaledes vederqvæge deres Sjæl med sit hellige og velsignede Blod, at de her og evig maa være og blive hans Ejendom, der har arbejdet, svedet og blødet sig tildøde paa os.

Jeg er ved Jesu Naade

Saltum Præstegaard
d. 17. August 1744.

Deres velædle Højærværdigheds
ringe Tjener
Lauritz Fugl.

2.

Biskop B. Brorsons Svar paa Hr. Fugls Brev, 20. Aug. 1744.

Velærværdige, kjære Hr. Fugl!

Siden han ej alene har svaret paa min Skrivelse af Dat. d. 25. Juli, at han lod sig mit Brev være efterrettelig, men og begynder sit Brev, dat. d. 17 Augusti, med det samme, saa kan det være mig nok til min Skrivelses Forsvar. Thi deraf slutter jeg, at han er overbevist om, at jeg intet andet har skrevet, end det som er ret, eftersom det, illæsa conscientia, kunde adlydes. Dermed havde jeg og gjerne ladet det bero; men eftersom han spørger: Hvoraf kommer dog den Mistanke, De har fattet til mig? saa er jeg, ikke for at justificere mit Svar, at han ikke, som han skriver, deraf skulde faa Anledning til Ordkrig, som jeg og er ingen Elsker af, men alene for at aabne ham mit Hjerte tydeligen, at hans Skrivemaade kunde herefter, om muligt, formildes, villig til at give ham mit velmente Gjensvar saaledes, at dersom han mener, hvad han skriver (hvilket jeg sætter som en afgjort Sag; thi han er

jo enfoldig) nemlig at han derfor vilde rejse, at han kunde blive hans Venner sønder for aldeles underlagt og opofret, da som jeg ej forstaar andet, end at han jo dermed giver en Separation tilkjende fra vor evangeliske Kirke, ligesom han og i hans Brev distingverer sig fra samme, idet han skriver: Naar Guds Ord er vor Regel, saa maa jo den evangeliske Kirke dermed komme overens. Da han heller maatte i Ydmyghed og Taksigelse til Gud mene og sige: Naar Guds Ord er vor evangeliske Kirkes Regel (Contrarium har endnu dens Fjender ikke kunnet bevise), saa maatte jo de afvigende dermed komme overens; thi den lærer, Gud være lovet, at Evangelii Sandhed ikke bestaar i hjerteløse Suk, ikke i Snak og Ord, ikke i gode Løfter og Forsætter, paatagen hykkelsk Skin og Indbildninger, ligesom dens rene Lærdoms Sandheder ej heller bestaar i Skyggeværk og Phantasier: Saa kunde jeg som den, der efter mit Embede maa raadføre de raadløse, ej andet end raade ham fra hans Rejse, allerhelst jeg af hans Brev er ej overbevist om, at dette: at være i Omgjængelse og Samfund med Guds Børn, og dette: at være dem aldeles underlagt, er eet og det samme. Det første anser jeg for en stor Lyksalighed, men det andet for en blind Lydighed, som kan blive de enfoldige Sjæle til en Snare. Det første gjør han sig megen Umage med i hans vidtløftige Brev at bevise med adskillige Argumenter, især om den broderlige Kjærlighed, som han ej havde haft fornøden, thi den har jeg ej nægtet ham, men meget mere ærer den og lærer den som en Del af den sande evangeliske Lærdom, og altsaa var hans Spørgsmaal ikke, om han maatte drage hen at omgaas med Guds Børn, men om han derfor burde at have Forlov til Rejsen, at han kunde blive dem aldeles underlagt. Det sidste er det, som der blev spurgt om, og derpaa er der svaret, og bliver svaret: Nej, indtil han erholder Permission af General-Kirke-Inspectionen, som han, om ham godt synes, kunde overskikke hans Spørgsmaal og mit Gjensvar til Paakjendelse. Naar nu hans rene Ord er en Grund til

mine rene Tanker, saa undre han ikke over mit Svar. Og hvorvidt saa hans i Brevet fremførte Argumenter bevise hans Sag (thi om den broderlige Kjærlighed er her, som sagt, hverken spurgt eller svaret) finder han selv letteligen, naar han overvejer det: at Paulus holdt sig til Disciplene i Jerusalem og inderlig længtes efter at se og tale med de troende til Rom, vel neppe var derfor, at han vilde være dem aldeles underlagt, men som al Verden var for Paulo, at hvor han rejste, saa rejste han i sit Kald, saa dersom en evangelisk Lærer gør ligesaa, saa bliver han i hans Menighed med Glæde og der meddeler hans aandelige Naadegaver etc. Dernæst, som Peder sætter det som en mulig Sag, at de vantro Mænd kunde vindes ved de troende Qvinders Omgjængelse, saa betænke han, at han jo ikke har haft i Sinde at drage fra Menigheden for at vinde de vantro, men han vente den Naade at vinde ved Omgjængelse i Troen de vantro i hans Sogne, naar han annammer Peders Raad. At han har den Kjærlighed for den dyre og velsignede Francke, at han anfører hans Raad, er mig glædeligt, hvilket er og i stor Værdi hos mig. Og Gud give, at alle, som er et evangelisk Embede betroet, ikkun vidste, hvad det er for en Velsignelse, der ligger i vor evangeliske Bekjendelse, og derefter paa Guds Vegne at forkynde for arme Syndere Guds evige og almindelige Kjærlighed, Jesu vor Frelzers fuldkomne Forsoning, den Helligaands mægtige Naade imod de elendige, Ordets og de dyrværdige Sacramenters herlige Nytte, tillige med de andre dyrebare og velsignede Saligheds Lærdomme, da tror jeg vist, at det vilde gaa dem, fordi det altsammen sigter til at ophøje og forklare Jesum, som vor Frelser siger: Kjendte du den Guds Gave, da badst du derom — paa det at Lærere og Tilhørere derved kunde grundes og opbygges med hinanden paa Klippen, som ikke synker. Han har erfaret, som han skriver, at det er sandt, hvad vor Frelser har lovet: hvor 2 eller 3 ere forsamlede i mit Navn, der er jeg selv midt iblandt dem. Han blive ved,

saa giver Gud ham af Naade for Jesu Skyld at erfare den Sandhed i hans Menighed. Uddrag heraf som et Barn den enfoldigste Følge: Er det Glæde for vor Frelser, er det Naade for de troende, hvor Jesus er imellem 2 eller 3, hvad mener han da, hvilken Glæde og Naade det er, om Jesus var iblandt 2 à 3 Gange 300 og derover? Og det er hans Sag at hjælpes og opbygges med dem indbyrdes, som Herren har sat ham til at være en Leder for. Hvori? i at blive vor Frelser mere og mere underlagt og opofret, eller i at blive hans egen som en synderlig Ting etc. Naar han fremdeles skriver: Jeg maa frit ud bekjende, at jeg ej anderledes fatter Guds Ord, og hvad der er skrevet ved Evangelisterne og Apostlerne, end lige efter Bogstaven: værer alle hverandre underdanige — da kan jeg ej andet end rose dette hans rette Principium, altsaa tager han mig det ikke ilde op, at jeg, som har samme Principium, venligen beder ham at læse Begyndelsen af Verset og at forstaa det lige efter Bogstaven: I unge Folk, værer de gamle underdanige. — Jeg er jo dog en Dag ældre end han. For mit Embedes Skyld maatte det være hans Sag at lyde mig i alt det, som ret er, og om mit Forhold imod ham og min Omgjængelse med ham har for-tjent Ulydighed, maa han selv skjønne paa.

Dernæst, naar han skriver i den Sag: Værer alle hverandre underdanige, maatte jeg spørge: kan dette Sprog ej have sin Velsignelse paa hans Hjerte uden ved Randers¹⁾? Det samme siger jeg og om de Sprog, som han anfører om den broderlig Kjærlighed. Jeg taler jo intet imod den broderlige Kjærlighed, som sagt er, Nej, den ærer jeg højt med ham, men undrer over, at han beviser hans Rejses Fornødenhed med, at vi ere skyldige at sætte vort Liv til for Brødrene etc. Naar han anfører 2 Cor. 8, 5 til et Bevis for hans Rejse, saa bliv ved Bogstaven: de gave sig Herren, og NB os. Paulus berømmer dem, fordi de vare

¹⁾ Se ovenfor S. 105.

saa runde til at samle en Collect til de fattige. Men staar der: de gave sig Herren og os, og jeg har aldeles underlagt mig dem; eller staar der: kommer I hid, at I kan blive dem aldeles underlagt; eller staar der: de drage til eder, at de kan blive eder aldeles underlagt? Lydiæ Exempel er ikke heller saa klart paa hans Side som han mener. NB der staar, skriver han, hun nødte os. Kjære, havde Apostlerne holdet det saa fornøden [at rejse], som han, da havde de visseligen ikke ladet sig nøde til at gaa ind i hendes Hus. Fremdeles: du est mig dig selv skyldig, skriver Paulus til Philemonem. Hvad da? følger deraf, at Philemon skulde drage om efter Paulum, at han kunde blive ham aldeles underlagt, eller at Paulus skulde drage til Philemonem, at han kunde blive ham aldeles underlagt? eller er det ikke nærmest efter Bogstaven, at Philemon dør, som han var, skulde gjøre Pauli Villie, som bad ham, endskjønt han havde i Christo at byde over ham.

Dermed maa det være nok. Lovet, priset og benedidet være dig min Frelser, min Goel og min Imanuel, hvis Øjne der ere som Ildens Lue, for hvis Ansigt jeg har skreven dette, hvis Fødder jeg er aldeles underlagt, at du har vist mig den Sandhed og bevist mig den Naade, som ikke er Phantasi og Skyggeværk. Mig er det en Naade og Barmhertighed i mit Hjerte, at den milde Frelser viser mig, at hans Forsonings Død er ligesaa kraftig i vore Tider, i de sande troende, som den var i Apostlernes, og at hans Ord er klart til at overbevise Menneskene om det ene fornødne, og at gjøre dem, som lyde hans Evangelio, delagtige i Naaden.

Sluttelig fatter jeg ikke, hvordan De kunde tage mit sunde Raad, om at blive ved deres Embede, saa ilde op. Thi i den Sted De skrev mig til, om De skulde være bunden til deres Rede, ønskede jeg heller, at De vilde holde det for en Naade, at Gud har givet (at bruge deres egen Lignelse) Dem en Rede, for en Naade, at de maa opfostre Unger i Reden, paa det at Sangens Tid maatte komme og

Turtelduens Lyd maatte høres og der i vort Land. Til den Ende skikker jeg dem det i deres Brev anførte Sprog Phil. 2, 1—4, og ønsker for Jesu Skyld af mit ganske Hjerte Dem og Deres Menighed den Naade, forblivendes

Aalborg d. 20 Augusti
1744. Deres
tjenstberedvillige Tjener og Forbeder
Broder Brorson.

3.

*Saltum og Hune Menigheders Klage til Provst Bondorph over
Hr. Laurits Fugl, 1. Apr. 1745.*

Velærværdige Hr. Provst Bondorf.

Vi arme Mennesker, som i Almindelighed og uden Forskjel stedse kaldes af vores Præst, Hr. Fugl, eller dem han i sit Sted betroeer jevnlig at prædike for os: Satans Slaver, Trælle og Livegne, understaar os, skjønt vi af disse Lærere kaldes forlorne, fortabte og fordømte og døde, ja blinde, da jo dog vor velsignede Frelser ikke med sin Naade og Forsoning mere har gaaet Saltum og Hune forbi end al Verdens Mennesker i Almindelighed, hvilke han saa dyre har kjøbt at være hans egne, udi hvilken Naade vi og haaber ved sande bodfærdige troende Hjerter uforskyldt af Naade at delagtiggjøres, paa vores og samtlige Sognemænds Vegne at andrage for Hr. Provsten og deres Højærværdighed Hr. Biskoppen, og hvis vi ikke hjælpes, da for vores naadige Konge selv, som er Kirkens Fosterfader, der og hidindtil har vist og viser saa priselig Omsorg for Guds Kirkes Flor og Velgaaende, følgende Poster, vores Lærer angaaende:

1. Om han, som den, der med andre Præster har gjort Ed efter Ritualet, og ikke bør følge sammen ved Skriftemaal og forrige gammel Skik i Skriftestolen, som staar paa den Side 146: Det skal ikke være ønskendes eller med nogen Vilkaar, om han gjør en sand Poenitentse, men med en vis og fast Slutning paa denne Maade: Paa Guds og mit Embedes Vegne, efter den Magt og Myndighed,

Gud selv har givet mig her oven fra til at forlade Synder her paa Jorden, tilsiger jeg eder alle eders Synders Forladelse, i Navn etc.; men derimod forkynder os ingen Trøst, som gjør os en Grubling i vort Hjerte og Tanke. Men om vi vil tro og gjøre, som han har sagt, kan han forkynde os Syndernes Forladelse, men ej efter Ritualet, paa Guds og sit Embedes Vegne. Hvo er, siger han, som kan forlade Synden uden een, som er Gud? som vi ogsaa troer og veed. Det troer vi dog, og efter hans egne Ords Lydelse, at ere vi bodfærdige, at en Præst her paa Jorden har Magt at tilsige en Synder sin Synds Forladelse. Christus siger selv: hvilke som helst I forlade Synderne, dem ere de forladne, og hvilke I beholde dem, dem ere de beholdne, Joh. 20; og hvad som du binder paa Jorden, det skal og være bundet i Himmelen, og alt hvad som du løser paa Jorden, det skal og være løst i Himmelen, Math. 16.

2. Naar hjemmedøbte Børn kommer til Kirken at stadfæstes i deres Daabespagt, da hedder det ikke efter Ritualet: Efterdi, kjære Brødre og Søstre, dette Barn etc., men: Tilhørere; da vi dog hører af Guds Ord, at Christus vores Ypperstepræst selv ikke skammer sig ved at kalde os Brødre etc.

3. Ved Bryllupper, efter Ritualet, staar der: at det samme nu er bekjendt for Gud og denne christen Menighed. Men nu hedder det: for denne Forsamling etc.

5. At læse, at sjerne, at bede, at afstaa Synder, ja alle Synder, at raabe, at sukke til Gud om Naade, at gaa til Kirke, til Skrifte, til Alters hjælper intet; da dog det hedder: Leve I efter Kjødet, da skulde I dø, men dræbe i Legemets Gjerning formedelst Aanden, da skulle I leve, Rom. 8. Lader af at gjøre ilde. Lærer at gjøre godt. Søger Herren med Faste, Graad og Klage, Joel. 2.

5. Alt, hvad vi gjøre, kan slet intet hjælpe os til Salighed, uden vi kunde blive, som disse ere. Men vi kan ikke med Pharisæerne gjøre os selv retfærdige eller

med Akab føre sig i Sække, og give et Siv med Hovedet, som Propheten siger. Ak, hvor skal vi hen, skal vi med Juda hen til Qvælestrikken haste — og med ham hen i Fortvivlelse os kaste? O nej, et bedre Raad vi veed med Tolderen: Gud vær os Syndere naadig etc.

6. Men dersom vi kunde saa være som de, da kunde vi letteligen være Synden fri; dog at der staar: de ere allesammen Syndere, og os fattes den Ros, vi skulde have i Gud, Rom. 3.

7. Et Barn paa 12 Uger har ej kaldtes salig i Lig-prædiken, da det som Børnene i Ninive veed ikke enten højre eller venstre Side, Jonas 4; langt mindre gamle.

8. De beskjemmer vores forrige Lærer og vores andre Herreds-Præster. De kaldes falske Propheter for(!) hannem, der studere til deres Prædiken af Bøger og skriver den. Da dog mange lærde Mænd ligesom Bien drager etc. Det gjør os hjertelig ondt, vi som haver lært den rene Lutheri Forklaring, og skal kaldes en falsk Indbildning. Men vi maa takke vores gamle Lærere i deres Grav, som haver lært os dette. Men Forklaringen over hver Text hos os er ikkun det samme som det samme, og det sidste som det første.

9. Naar vi behøve Præst, enten til dem, der i Hast blive syge og sengeliggende, [eller ved andre Lejligheder], hvor skal vi søge hen? Thi enten er Præsten ude ved Randers og omliggende Steder, eller i Klim, som hos os ere, efter Forordninger(!), i vores Tanker mistænkte Steder, og det mange Gange om Aaret.

10. Men det giver ligemeget, eftersom han selv siger: Naar de bliver syge, vil de have Præsten til dennem; ogsaa mener de, naar de faar Christi Legem og Blod, at alting er godt, men det bliver dem vist en Dvaledrik. Men den korsfæstede Jesus Christus, som haver udøst sit Blod paa Korset for vore Synder, han lade os blive ved de salige Ords udtrykte Form og bevare det gode, som han haver nedlagt i os, 2. Tim. 1.

11. Da Præsten catechiserede for Ungdommen paa Kirkegulvet, da sagde han, at de vare allesammen Satans Børn, enddog saa mange af os, som tror paa hans enbaarne Søns Navn, dem haver han givet Magt til at vorde Guds Børn. Item saa mange, som ere døbte paa Christum, have og iført Christum, Gal. 3.

12. Siger han, at Helvede er belagt med Præstepander. Vi maa sige, vi ere ligesom vildfarende Faar, der have ingen Hyrde, som Micheas sagde: Jeg saae al Israel adspredt paa Bjergene ligesom Faar, der have ingen Hyrde, 1 Kong. 22. Men Gud hjælpe os arme, som siges hver Prædikens Dag at være døde og sansesløse og fordømte. Hvo vil fordømme. Christus er den, som er død, ja meget mere oprejst, Rom. 8. Der vi vare døde i Synden, gjorde han os levende i Christo, Eph. 2.

13. De unge vores Børn, der gaar til Læsning til Præsten, som agter sig til Confirmation, ønsker, at de vare aldrig fødte, da de [skræmmes] baade af Præsten og hans Tilhængere, der idelig tordner for dem, at de hører Satan til; og det af Studenter ogsaa, hvem de ere, veed vi ikke ved Navn, en efter anden læser for dem saaledes, saa de ikke aleneste komme grædende hjem til os Forældre, at de ere fødte til Verden, men endog ud i Enrum gaar ligesom fortvivlede. O, Gud af Himmelen se her til, og lad dig det forbarme, og ynkes over os i Naade, og lad hans Blod komme over os og vore Børn, som disse sagde, da han led, dog ikke til Fordømmelse og Forbandelse, men til Glæde og Salighed. Vi andre, som ere gamlere, maa ofte søge fremmede Kirker, der at høre det, som Mester Hans Vinde¹⁾ har lært, hvis Støv Guds Kirke ærer.

14. Naar vores Præst gaar til Sacrament, da skal der Bud til Klim efter Præst, som er 6 Mil. Og som det skulde ske efter Christi egne Ord, at tilligemed deres aandelig Hjertes Knæ, skulde de ogsaa bøje deres Legems

¹⁾ Den tidligere Præst i Saltum og Hune († 1741).

Knæ; dog det sker ikke af vores Lærer. Men vores Dommer er han vorden. Gud er den, som begrunder Hjerter og prøver Nyre, Jerem. 17.

15. Paa Midfaste Søndag blev der læst en Forordning hos os af Prædikestolen; men, som vi kunde skjønne paa, da lød den saaledes, at der burde ikke ske nogen Forsamling uden i Kirken. Men strax sagde han til Forsamling, og nogle Piger heraf Sognet gik der op til hannem førend denne Tid, om Natten. Men hvad de gjorde der, vide vi ikke.

16. Troer vi ikke, at vi ere fordømte, da hjælper intet; men vi haver ikke endnu givet os legemlig til Satan, thi vi ere dyrekjøbte etc.

17. Paa Nyaaarsdag, da han skulde takke dem for deres Godvillighed: Jeg skulde takke eder for eders Offer, men jeg er ikke kommen for eders Korn og eders Penge, men for at vinde Sjæle, og dersom det var ikke for, at jeg tænkte at vinde da en og da en anden, da skulde jeg vist snart sige Farvel; thi der er andre Steder, som ogsaa prædikes, end ogsaa iblandt Hedningene — Din Menighed og Faaresti — hvori hos os dit Ord og Ære staar, — fra Sjæle-Ulven hende fri — og fra de hykleklædte Satans Faar — Driv fra os ud den parderpletted Flok — som spinder hemmelig paa Satans Rok. — Sjunge Kor: Gid Jesu Glæde i os bo, — og Bønnens Aand os røre — at vi vor Gud med Glæde og Ro — Taksigelse kan gjøre — og aldrig staa Guds Aand imod — Men tro hans Ord af Hjerterod — det elske, ære, høre.

18. I fordom Dage var det Skik hos de gamle, at den ene skulde spaa den anden, hvad dem skulde i tilstundende Tid vederfares; men dersom vi ikke vilde være saa sindet, vilde han sige fort Farvel. Er der nu en Spaadoms-Aand i ham, saa farer fort efter Micheas Ord: Gjører eder rede, I maa herfra, I skulle ikke blive her etc. Men vi vil først takke Gud i Himmelen, og siden vor naadig Konge og al anden gejstlig og verdslig Øvrighed,

som vil afskaffe saadanne Lærdomme og sørge for den christne Kirkes Menighed og Flor. Amen i Jesu Navn, Amen.

Saltum Sogn den 1ste April Anno 1745.

Samtlige Sognemænd tilstaar.

Østrup (8 Underskrifter). Taarup (16 Underskrifter). Sønder-Saltum (12 Underskrifter). Ejersted (7 Underskrifter). Junstrup (1 Underskrift). Nørre-Saltum (20 Underskrifter). Torped (3 Underskrifter).

Hune Sogn: De fleste Poster af foreskrevne Begjæring kan vi undertegnede attestere paa samtlige Sognets Vegne (7 Underskrifter).

4.

Biskop Brorsons Svar til Provst Bondorph, 20. Apr. 1745.

Velærværdige og højlærde, højstærede D^{ne} Praeposite.

Hvad Tilhørerne i Saltum og Hune Sogne klagentlig have andraget i deres Skrivelse, dat. d. 1 April, har jeg igjennem læst, og skulde efter deres Velærværdigheds Begjæring, i Skrivelse dat. 14. hujus, meddele dem mit Raad saaledes, at Deres Velærværdighed i Enrum tilspørger Hr. Fugl 1. 2. og 3. Post angaaende, om det forholder sig saaledes, som klaget er. Og saafremt Her Fugl det tilstaar, Provsten da tilholder ham at blive ved Ritualets Ord, indtil han kan forevise kongel. allernaadigst Tilladelse, at han maa gjøre de paaankede Forandringer. Men derhos kjærligen formane Hr. Fugl at undervise Tilhørerne med Sagtmodighed efter Catechismum og Guds Ord, som endog vises i Ritualet pag. 144, hvordan deres Tilstand bør ved Guds Hjælp at være, som Formula absolvendi kan bruges til, tillige erindrendes Hr. Fugl, hvordan en Lærer skal omgaas med dem, som bemeldte Formula ej kan bruges til, efter Ritualets pag. 149. Dersom Hr. Fugl ikke beviser sig saadan venlig Advarsel og Paamindelse lydig, nødes Provsten til at sige ham det samme i tvende Herreds-Præsters Nærværelse, og dersom det endda ej skulde bevæge

ham til i vor Kirkeskikke at blive ved Ritualets Ord, faar det mig at mældes udførligen, hvordan han er paamindet, og hvad han har svaret, at jeg derefter kan overveje, hvad Vej jeg skal med den Handel.

De øvrige Poster fra den 4de til den 18de inclusive vilde Provsten lade Hr. Fugl erklære sig over brevider et solide (thi vidtløftige og uvedkommende Haranger behøves ikke), som mig da kan indskikkes til Overvejelse, om jeg ved Guds Hjælp kunde, og Gud give jeg kunde! faa Fortrolighed stiftet imellem Læreren og Tilhørerne, uden hvilken de mulig gaa som i et Matyrrio paa begge Sider. Imidlertid vilde Hr. Provsten broderligen og allerkjærligst formane Hr. Fugl paa egne og mine Vegne i Herren at omgaas i Christi inderlige Kjærlighed, Sagtmodighed og Taalmodighed med de arme Tilhørere, baade unge og gamle, som de, der ere igjenløste af Jesu, med videre.

De Studenter, som Bønderne klage over, har Deres Velærværdighed flitteligen at examinere, og siden med sin Attest sende dem til mig, at de, naar de ere prøvede, kan faa Tilladelse og Instrux at hjælpe Hr. Fugl saaledes, at de altid lære efter vore symboliske Bøger. Den mildeste Gud, som giver Sne som Uld, Ps. 147, 16, for dermed at bevare fra Vindens Magt ej alene det ædle Vintræs Grene og alle gjæve Væxter, men ogsaa Tornebusken og de ringere Slags, velsigne Provstens Embede med Hr. Fugl og Hr. Fugls Embede med hans Menighed ved Evangelium, der er som Regn og Sne etc. I dette Ønske jeg, næst en glædelig Festes Ønske for Dem og Deres kjære Hus, stedse forbliver

Aalborg d. 20. April

A° 1745.

Deres Velærværdigheds

tjenstskyldigste Tjener

B. Brorson
